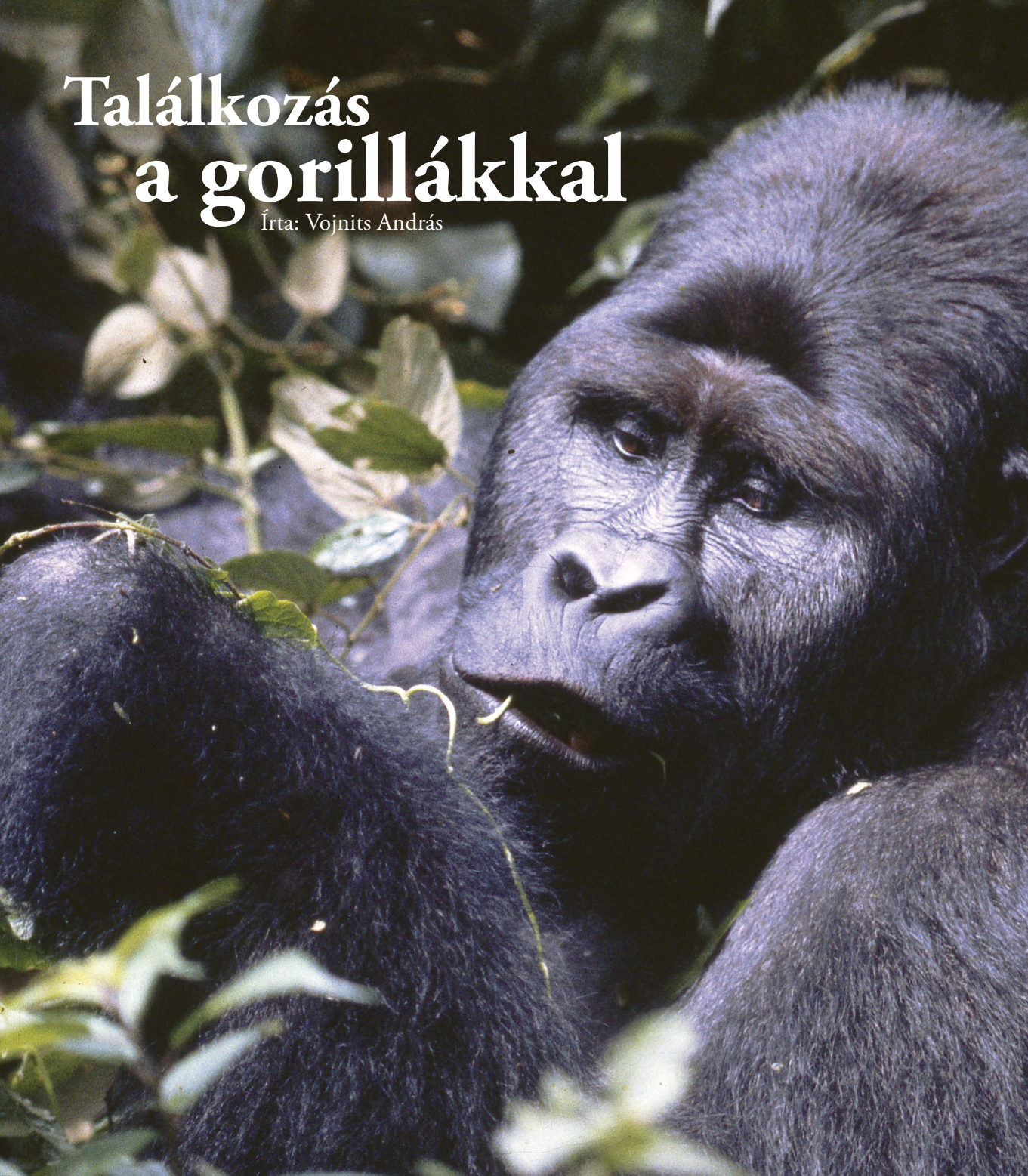

Találkozás a gorillákkal

Írta: Vojnits András

„A gorillák eltűnése a Földről nagyon szomorú dolog lenne, eltekintve attól a tényleges gazdasági értéktől, amit képviselnek, egyszerűen azért, mert olyan érdekesek, és nyilvánvaló rokonságuk az emberekkel részvétünket váltja ki.”

Paul és Anne Ehrlich: A fajok kihalása

Keleti síksági gorilla családfo felügyeli, ahogy családja átkel az

A RÉMÜLETTŐL

csaknem megbénulva – írja Paul és Anne Ehrlich – Digit fegyvertelenül fordult szembe Munyarukiko és öt társa lándzsáival, kutyáival. Időt kellett biztosítania családjának, hogy a hegyi emelkedőn felfutva megmenekülhessenek. Ez volt a szerepe, a „kötelessége”, és bár sejthette, hogy halálát jelenti, Digit megállta a helyét. Munyarukiko és a többi vadász számára a szemfogait mutogató, felegyenesedve álló ezüsthátú hím gorilla kétségkívül rémítő látvány volt, amit még rémítőbbé tett egyik kutyájuk gyors kimúlása. A kutya a gorilla félelem-szagát megérezve dühöngeni kezdett, ám ez a dühöngés túl közel sodorta Digit hatalmas karjaihoz. A gorillák bármilyen erősek is, fizikailag gyengébb rokonaik, a Homo sapiens fegyvereivel szemben tehetetlenek. Az ezüsthátú időt adott családjának a meneküléshez, de közben öt halálos lándzsadöfés érte. Így pusztult el 1977 legutolsó napján Ruandában a még megmaradt kevés hegyi gorilla egyike. A halál módja – sajnos – nem szokatlan, legfeljebb az, hogy ilyen részletesen ismerjük. Digit abba a gorillacsapatba tartozott, amelyet Dian Fossey viselkedéskutató, a Gorillák a ködben szerzője a ruandai Vulkánok Nemzeti Parkban tanulmányozott. Az a sok millió ember, aki korábban látta a televízióban Digitet, a barátjául fogadta, a halálhíre pedig úgy megrázta valamennyiüket, mintha ember lett volna.

Ruandában nem ez a helyzet. Ott a gorillákat nem védi a hit, mint a törpecsimpánzt, a bonobót Kongóban. Úgy tartja a mondás: aki bonobót öl, embert öl. Az ezüsthátúról úgy tartják, hogy testének bizonyos részei – a herék, a nyelv, a fülek, a kisujjak darabjai – mágikus tulajdonságúak, megfelelő italba keverve megölik az ellenséget, vagy ami talán még rosszabb, impotenssé teszik. Hosszú ideig ezért gyilkolták a gorillákat, sőt a koponyájukból és a kezükből emléktárgyakat készítettek a térségbe özönlő turisták számára. Volt, van, aki jó pénzért megveszi a szuveníreket. Az árván maradt kölyök gorillának is akad vevője, bármelyik fajhoz tartozzon. Rendszertani besorolásuk kissé homályos, de a legtöbb szakember három önálló fajról beszél, maradjunk mi is ennél.

Mi a jó a gorillákban? Jól tette Munyarukiko, hogy elintézte azt a vadállatot. A gorillák földjének marhalegelőként jó hasznát lehet venni, a 20 dolláros „vérdíjért” meg sok pombét vásárolhat – sajnos ilyen vélemények is elhangzottak. Ma Ugandában a gorilla-les néhány órája 500 dollárba kerül, és másutt sem sokkal olcsóbb. Ha világunkban tényleg a pénz beszél, ez csak jobb üzlet?

Egy

Elmúlt tíz év. A Magyar Tudományos Afrika Expedíció most lépi át a ruandai határt. A Vulkánok Nemzeti Parkba igyekszünk, melyet a Virunga-hegycsoport két aktív és hat kialudt vulkánjának Ruanda területére eső részén alakítottak ki. Itt él a mindössze 250-300 példányt számláló hegyi gorillák egy része, a többi a szomszédos kongói hegyvidéki esőerdőkben, illetve Ugandában. A ruandai gorillacsádok közül négy látogatható. A Group 11, a Group 13 és a Susa nevezetűek aránylag közel tanyáznak a park bejáratához, míg a Group 9 nagyon mozgékony, tagjai hatalmas utakat járnak be. Mi a 13-as csoportot szemeltük ki, már csak azért is, mert egy zilált külsejű amerikai – akiről később kiderült, hogy a park menedzsere – elmondta, hogy előző nap a kaputól alig tízpercnyire látták őket. Kora reggel az amerikai, egy pangával és egy puskával felfegyverkezett vadőr, valamint három francia turista társaságában indulunk az őserdő mélyére. Először mocsaras területen haladunk, majd elérjük

a bambuszerdő szélét. Itt kezdődik a tulajdonképeni „gorillázás”. A menedzser figyelmeztet, hogy az erdőben enni, zajongani, feltűnően viselkedni és mindenekelőtt ott-tartózkodásunk bármi nyomát hátrahagyni szigorúan tilos. Ha felleljük az állatokat, legfeljebb öt méterre közelíthetjük meg őket, s amennyiben támadóan lépnének fel, kuporodjunk le, vagy nagyon lassan hátráljunk, de semmiképpen se fordítsunk hátat, ne szaladjunk el. Különös nyomatékka köti a lelkünkre, hogy a szemükbe nézni sem ajánlatos, a nagy hímet pedig ne utánozzuk, ne ingereljük, és főleg ne verjük ököllel a mellünket. Alig hatolunk az őserdőbe, itt is, ott is gorillák nyomaira bukkanunk: letört, megrágott gallyakra, régebbi, majd friss ürülékre. S aztán váratlanul egy tisztáson belebotlunk a „mi” gorillacsádunkba. Egy hatalmas, közel negyvenéves hím ül közepén, két gyermek, egy- és háromévesek, és két ifjanc, húsz év körüliek szertelenkednek körötte. Összesen tizenegyen vannak, a többi a közelben mászkál, eszik, szöszmötöl. Amíg mi fotózunk – vakut persze

Keleti síksági gorilla

tilos használni – ügyet sem vetnek ránk, élík a maguk életét.

A hegyi gorilla a három faj legnagyobbika, a megtermett hím eléri a kétméteres magasságot, mármint ha felegyenesedik. Fejformája jellegzetes, koponyáján a csonttaraj magas, szájpadrása hosszú, profilja finoman szólva is markáns. Szőre hosszú és durva, ellenáll a hűvös, nedves időjárásnak, mert trópus ide vagy oda, a hegyekben nincsen meleg. Orrlyukai nyitottabbak, mellkasa tágabb, karjai aránylag rövidebbek – s persze vaskosak –, kéz- és lábfeje szélesebb, mint a síksági gorillaké. Összesen 29 külső, alaktani bélyeg különbözteti meg rokonaiktól. Az őszes „ezüsthátú” hím megjelenése a legrémisztőbb az összes gorilla közül, holott talán mind között ő a legszelídebb lény. Egész nap békésen majszolja kedvenc növényei leveleit, a friss hajtásokat és rügyeket, vagy éppen szunyókál. Kedveli a kissé rontott, másodlagos erdőket, éppen úgy, mint a két másik gorilla faj. Ezekben ugyanis dúsabb a finom csemeget nyújtó aljnövényzet, mint a szorosan záródó, sötét vadonban. Némelyikük valóságos „füves ember”, illetve gorilla: betegségek, gyomorrontás ellen gyógyhatású növényeket szed és fogyaszt. Szociális viselkedése olyan, mint a síkvidéki gorillaké, nagyon „családias”. Ez persze nem zavarta azokat a regényírókat és filmrendezőket, akik a szerencsétlen állatot, mint kegyetlen leányrablót és vérszomjas fenevadat mutatták be – bár jellemző, hogy némi „emberi érzést” még King Kongtól sem tudtak megtagadni.

Az alacsony példányszámú, szűk elterjedési területű, leginkább veszélyeztetett gorilla faj otthona a Kongó-medence keleti peremén három ország – a Kongói Demokratikus Köztársaság, Ruanda és Uganda – találkozásánál, az örökös ködbe burkolódzó, 3000 méter fölé nyúló vulkánok között, a hegyoldalakat borító esőerdőkben van. Az állatok főleg 450 és 1500 méter között mozognak, de néha még a csúcokat is megmásszák. A '60-as években a három természetvédelmi körzetben, a mai Virunga Nemzeti Park, a Vulkánok Nemzeti Park, és a Gorilla Rezervátum területén, illetve környékén, közel 12880 négyzetkilométeren körülbelül 8000 hegyi gorilla lehetett. A Virunga viszonylag kicsiny élőhelyén egy 450 fős populáció „népsűrűsége” elérte a 3 gorilla/km² értéket. Az első egyedszám-bebecslések után hat évvel a hím–nőstény arány a kedvezőnek mondható 1:2,5-ről, a populációdinamikai szempontból kifejezetten rossznak számító 1:1,2-re változott, miközben az állatok létszáma a felére zsugorodott, az élőhely 40%-a pedig megsemmisült. Ezután számuk 300 alá süllyedt, s mivel a rendelkezésükre álló terület még ennél is nagyobb ütemben

Hegyi gorilla hím

fogyatkozott, a szomszédos gorillacsaládok egymással kezdtek el harcolni a táplálékért, a túlélésért. Ez az új, a korábbiakban ismeretlen és nyilvánvalóan egészségtelen, mondhatnánk természetellenes viselkedés már önmagában is veszélyezteti a populációk fennmaradását. Szerencsére a hathatós óvintézkedések következtében számuk megint gyarapodásnak indult, de hogy az elmúlt polgárháborús évek hosszú távon milyen hatással voltak a fajra, csak később fog kiderülni.

Kettő

Ruandát májusban hagyjuk el; Butaréből kanyargós út vezet át a vízvásztón. A nagyszerű vonalvezetésű szerpentin még új, de már kezd tönkre menni. Erről nem az útépítők tehetnek, a trópusi esőzések hatására gyakran megcsúszik a ferde elhelyezkedésű palarétegekből álló hegyoldal, s ráomlik az útra. A flóra varázslatos. Közvetlenül az út mentén óriás lobéliák gyertyái nyújtóznak, kétoldalt a hegyvidéki esőerdők fáit beborítják az orchideák kékesfehér, lila, vagy hússzínű virágai. A ruandai–kongói határt üzletelők, zugárosok, és pénzváltók hada lepi el. Nagyon szervezetten működik a rendszer, az utas túl későn jön rá, hogy a feketeptiaci dollárárfolyam rosszabb a hivatalosnál. Maga a határátkelés – az előzetes híresztelésekkel ellentétben – simán megy. A Kivu-tó partján, Bukavuban szállunk meg. Az erő-

Kurkászó hegyi gorillák

sen szabdalt, valósággal csipkés partvidéken sok kis vulkáni kúp emelkedik a magasba, ezek mindegyike a Virunga-hegycsoporthoz tartozik. A vízen hosszú, keskeny csónakok ringanak. Éjszaka, lámpafénynél halásznak; két-két csónakot összekötnek, s a víz fölé lógatott világítóttest ragyogására összegyűlő halakat fejbe verik. A város széles főutójának fasorai, a villák és a kertek az egykor pezsgő „franciás” élet emlékei. A függetlenség kivívása óta minden tönkremegy. Az enyészetnek a szó szoros értelmében vett természetes okai is vannak, a kedvezőtlen földtani adottságok miatt városnegyedek kerülnek veszélybe, csuszamlások, suvadások következtében eltörnek a földbe fektetett csövek, eltömődnek a csatornák, a „leguruló” domboldalak betemetik az utcákat. Manapság a város és környéke a kongói kormány-csapatok és lázadók, meg a Ruandából beözönlött menekültek, milicisták, katonák, bűnözők ütközőpontja.

Bukavutól alig egy órányi (terepjáró) autótút a Kahuzi Biega Nemzeti Park, a keleti síksági gorillák otthonának bejárata. A parkban 14 családba tartozó 223 gorillát, s öt magányos hímet tartanak számon. A családfő ennél a fajnál is egy nagytermetű, szürkészüst hátszörzetű hím, a „silver back”, vagyis az ezüsthátú. A populáció eloszlása nem egyenletes, a

gorillanépség zöme egy kisebb, az egész térség alig harminc százalékát kitevő területen él. A Kahuzi Biega és a hozzá hasonló Maiko Nemzeti Park határain kívüli környéken csak néhány példány fordul elő. A gorillacsaládban szigorú szociális törvények uralkodnak. Az ezüsthátú abszolút domináns, mindenben ő a meghatározó, de ezt meg is szolgálja, ugyanis gondoskodik családjá biztonságáról. A sokkal kisebb nőstény szelídebb a családfőnél. Valamivel gyorsabban fejlődik, mint a hím, 3-4 évvel korábban, 6-7 évesen lesz ivarérett. Csak minden negyedik évben esik teherbe, és 257-289 nap alatt hordja ki kölykét. Mindez hozzájárul a populációk sérülékenységéhez, hiszen szaporodásuk rendkívül lassú. A családtagok hosszú ideig együtt maradnak, változást csak egy-egy szülés vagy haláleset jelent. Amennyiben a patriarcha pusztul el, úgy családja rendszerint felbomlik. Ez a populáció jövőjére nézve tragikus, még akkor is, ha a magányos hímek igyekeznek kihasználni a lehetőséget, hogy saját családot alapítsanak. Ezért is okoznak jóvátehetetlen károkat az orvvadászok, akik a jó pénzért eladható kis gorilla megszerzésének reményében meggyilkolják a nagy hímet, nem törődve tettük következményeivel.

Adott gorillacsalád meglehetősen nagy területet birtokol, de a családok az esetleges birtokháborí-

táskor sem háborúskodnak egymással. Ha mégis előfordul, akkor vészhelyzet van, éppen úgy, mint a hegyi gorillák esetében: az élőhely túl kicsi, a külső zavaró tényező túl nagy, kevés az élelem, vagy az orvvadászat miatt felbillent a kíváncsú nőtény-hím arány. Kifejezetten nappali állatok, napkeltétől napnyugtáig aktívak. Délelőtt tíz és délután két óra között leginkább pihennek. Egyedsűrűségük a leggazdagabb élőhelyeiken sem magas, egy állatra több mint egy négyzetkilométer terület jut. Nem egyenletesen szóródnak szét, sokat mozognak, vándorolnak, csak hosszabb időszak elteltével térnek vissza ugyanarra a helyre. Viselkedésük mögött táplálkozási szokásaik állnak. Kedvenc növényeik előfordulási helyét csak időszakonként keresik fel, hagyják regenerálódni őket. Okosan gazdálkodnak lehetőségeikkel, nem pusztítják el „legelőiket”. Éjszakára levelekből és ágakból fészket készítenek, a fiatalok fákra, az öregek az alsó ágvillákban vagy a talajon alszanak. Mivel állandóan vándorolnak, naponta új nyugvóhelyet kell csinálniuk. A szakirodalom szerint a nagy hímek egyáltalán nem másznak fára, de ők erről szemlátomást még nem értesültek, mert egy hatalmas ezüsthátú az orruk előtt macskaként kúszik fel a fa tetejére, hogy ott, mintha éretlen sülvölény lenne, hintázzon az ágon. Igaz, közben a fa majd’ kidől. Ettől eltekintve valóban olyanok, mint

az egy komoly családfőtől elvárható. Különösen megkapó a viselkedésük, amikor a gorillacs család halad a parkot kettészelő országúton. Az ezüsthátú ilyenkor kiáll (vagy kiül) az út közepére, s aggódva vigyáz rájuk.

Nemcsak a gorillák, hanem Kongó vadőrei sem tartják magukat az előírásokhoz. Egyikük, legnagyobb rémületünkre, elkezd a hím gorilla előtt ugrálni, felfújja az arcát, sőt Uram bocsá’ kihívóan ököllel döngöti a mellét! Meghül bennünk a vér, amikor az óriás majom vicsorgó szájában előtűnnek az oroszlánéval vetekedő nagyságú szemfogak, és fatörzs vastagságú, csupa izom karjával felénk csap. Aztán kiderül, hogy ők ketten, a gorilla és a vadőr jól ismerik egymást, mindez csak egy a számunkra jól megkomponált előadás. Amikor a hím látja, hogy fenyegető fellépésének megvan a hatása, elégedetten leül, s attól fogva nem is figyel ránk.

A Kahuzi Biega Nemzeti Parkot másodszor is felkeressük. Első alkalommal nem forgathattunk, s mit ér egy közép-afrikai film gorilla nélkül? Aztán Gábris Gyula professzor, expedíciójuk vezetője (az Afrika Tanulmányok jelen számában egy líbiai témájú cikk szerzője) valahogy engedélyt szerez, így ketten, Sáfrány József rendező-operatőrrel visszamegyünk. Ezúttal meg kell dolgoznunk a sikerért, de annál érdekesebb a kaland. A gorillák elkóboroltak,

A Kivu-tó partján

Hegyi vidéki esőerdő

és mi egész nap csúszunk-mászunk az őserdőben. Hol kidőlt fatörzseken tornásszuk át magunkat, hol az összekuszálódott bambuszok alatt hasmánt közlekedünk teljes menetfelszerelésünkkel, Inclusive foto- és filmapparát állványainkkal. Már-már feladjuk a reményt, amikor megtaláljuk az első jelet, egy frissen letört ágat. Ezután már alig egy órát kell szenvednünk, s egy tisztás szélén ott ül a hatalmas, fenségesen és békésen friss rügyeket rágcsáló ezüsthátú. A családból nem sokat látunk, a sűrű erdőben

inkább csak sejtjük, merre járnak. A hím egy ideig tűri társaságunkat, majd rosszálló mozgással felkerekedik és odébbáll. Megyünk utána. Ezt eljártsszuk párszor, míg megunja, karjára hajtja a fejét és békésen elalszik. Feje körül legyek százai zümmögnek, gyűjtenék belőlük néhányat, de a vadőrök nem tartják jó ötletnek. Így szunyókál az öreg vagy fél órát, majd felriad, utálkozva konstatálja, hogy még mindig ott vagyunk, feltápáskodik és elimbolyog. Amikor a közeli fákról nagy visítózással, makogással

leugrálunk a családtagok, a hím felénk fordul, ránk vicsorít, s addig nem mehetünk tovább, amíg a többiek el nem tűnnek a sűrűben. Őt fényképezhetjük, de védenek nem.

Három

Újabb tíz évvel vagyunk öregebbek. A rogyásig megrakott Toyota Land Cruiser ezúttal a Magyar Esőerdő Expedíció szolgálatában száguld eszeveszett

tempóban délnek. Az út jó, estére Kamerun délkeleti csücskében, a Dja Rezervátumban, a Kongó-mendence őserdejében szeretnénk lenni, vagy legalábbis a szélén. A hathengeres motor dübörögve dolgozik, benzint fogyaszt, nem gázolajat, így meglehetősen iszákos. A benzin viszont sokkal olcsóbb, mint Magyarországon. Jó minőségű nigériai csempészárú, az út mentén árulják kannákban, vödörökben és kólás üvegekben. Szép vörös laterites por borít be mindent, az utat, a növényzetet, az összes csomagot és kiváltképpen a kocsiban ülőket. Az izzadsággal keveredve lemoshatatlan festéket képez. Sűrűn kellünk át folyókon, melyek mindegyikében gyerekek horgásznak, törpeharcát akarnak fogni. Errefelé gyerekből és törpeharcából van a legtöbb. A kereszteződéseknél útjelző táblák nincsenek, de néhány ember mindenütt álldogál, lehet kérdezősködni, majd ők eligazítanak – gondoljuk mi. Hát nem egészen ez a helyzet. Kamerunban 240 nép, törzs, etnikum él, egymás szavát sem mindig értik, nem hogy a miénket. Mindegy, az őserdőbe vezető utat aligha lehet eltéveszteni. Egyszerűen abba az irányba kell menni, ahonnt a kivágott óriásfákat hozzák.

Besötétedik, mire a Reserve du Faune du Dja bejáratához érünk. Mőszjő Boyogueno, a köpcös, vidám és segítőkész fekete főkonzervátor tapintatosan felhívja a figyelmünket, hogy „itt franciául beszélnek”. Nyugat-Kamerunban fordított a helyzet, ott az angol nyelv az úr. Ez önmagában még rendben is lenne, de az már döbbenetes, hogy a kameruniak mennyire átvették az egykori gyarmatosítók identitását. A volt francia fennhatóságú területeken élőknek megvan a véleménye az ország angolul beszélő részéről, és viszont. A német uralom emléke, bár nem egészen, de többé-kevésbé a múltba sülyedt. Itt tehát „francia felségterületen” vagyunk, az ezzel járó aprólékos bürokráciával együtt. Végül sikerül megegyeznünk Boyogueno úrral: bemehetünk az őserdőbe, filmezhetünk és rovarokat is gyűjthetünk, két feltétellel. Az egyik a szokásos – fizetnünk kell –, de a másik sem meglepő, kísértőt kapunk. Már ott is van, egyenruhás, bakancsos, hórihorgas ember, még hosszabb puskával. Nézzétek, elöltöltős fegyver, múzeumi darab – súgja Sáfrány Jóska. „Beígérik” a gorillát is. Nyugodjanak meg, találkozni fognak vele – mutat a menedzser az íróasztalára, ahonnt sötétben mered ránk egy gorillakoponya.

Az esőerdőnek ezt a részét a Dja folyó öleli körül. Az átkelés egyszerűnek tűnik, a parton pihen a komp, kikötötték. A révész viszont a falujában időzik, és rámegegy egy nap, mire előkerül. Errefelé ritkán jár gépkocsi, a gyalogosok meg a kínálkozó csónakok valamelyikét veszik igénybe. A túlparton levő Samalomo településtől a világ végén fekvő

Ekomig húzódó földút kiváló, csupán néhány helyen akadunk el. Hidat is csak párat kell építeni, a legtöbbjén, ha lépésben is, rendben átjutunk. Valódi őseredeti esőerdőben kanyarog az út, ahol állnak még az óriásfák. Közben besötétedik. Imitt-amott fények villannak fel, apró falvacskákon robogunk keresztül, a kunyhók előtt fahasábok izzanak, kormos fazekakban fő a vacsora, maniőka és jam. Harmadnap késő éjszaka érünk Ekom faluba. Nyomban tanácskozni kezdünk a falufőnökkel, percekben belül köröttünk az összes lakos. Elmondjuk, hogy erdei elefántot, vörös erdei bivalyt és mindenféle más állatot, de legfőképpen gorillát szeretnénk filmezni. Meg rovarokat gyűjteni. Bólogatnak, ígérnek, mindenben segítenek, de a rovarokon megrökönyödnek. Főlöszleges bogarakat és lepkéket fogdosniuk, van itt ennivaló elég – mondják.

A Kongó-medencében, a földkerekség második legnagyobb egyenlítői esőerdejében vagyunk. Az utolsó keréknyomot is benőtte a fű, a terepjárót hátrahagyva gyalog rójuk az ösvényeket. Félhomályban botorkálunk, csak a lombkoronán ütött seben át özönlik be napfény, ahol kidőlt egy famatuzsálem. Nem sokáig, a döbbenetesen gyorsan növekedésnek induló kisebb fák, bokrok és a szerteágazó indák napok alatt beszövik a rést. Szabályos térközlőként fatörzsek fekszenek keresztben, elzárják az

utat. Kong az erdő a bozótágó kések csapásaitól, mindenki rávág az útját eltorlaszoló tuskóra. Régi dzsungeltörvény, a sok csapás alatt előbb-utóbb megnyílik az út. Ants! Formica! Hangyák! – harsan a figyelmeztető kiáltás. Húsz méter széles hangyafolyam özönlik keresztül a rengetegen, a konokul előre törő állatkák nemcsak a földön vonulnak, hanem fejmagasságban, leveleken és ágakon keresztül is zúdulnak. Tetézi a bajt, hogy a bulldoghangyák nemzetségéhez tartoznak. Förtelmes szokásuk, hogy öngyilkos dühvel kapaszkodnak áldozatukba, inkább hagyják letépní fejüket, semmint szétnyitnák rágóikat. Éjszaka is támad az őserdő, és győz. A levegő megtelik zizegő, zümmögő, de főleg csipkedő lényekkel. Végre hajnal, a falu meleg párába merül. Megszólal a kakas – és a nagy turákó. Az idő gyalázatos, a gorilla-lest ismét el kell halasztanunk. Azért van mivel elütnünk az időt. Százával gyülekeznek a tenyéryní tarka pillangók az út menti pocsolýáknál, ökölní virágbogarak döngenek, araszní pókok lesnek zsákmányra. Mi meg rájuk. Némelyik filmre, a többi gyűjtőüvegbe kerül. A szerencsésebbje mindkettőbe.

Aztán végre útnak indulunk. Húsz kilométerní hangya és légy, tüske és bozót, patak és dágvány vár ránk. Kilenc teherhordó szállítja a tábori felszerelést, mi csak a film-, fotó- és gyűjtőfelszerelést cipeljük.

Kongói útviszonyok

Nyugati síksági gorilla. Kisebb rokonainál, és színe, valamilyen

Az is éppen elég. Egy faluszéli háznál megállunk, embereink részére pálmabort és pálinkát vásárolunk. Kisebb dombok emelkednek előttünk, rajtuk óriási fák, azokon meg fénylő vörös virágok. Mindenütt liánok, és megint csak liánok. Estére átzuhannunk az utolsó kidőlt fatörzsön, és elérjük Ndengét. Legalább is ezt írták fel krétával egy fára szögezett iskolatáblára. Apró erdei település, mindössze két család lakja. Egy másik tábla arra hívja fel a figyelmet,

hogy december 23-a van, hétfő. A harmadik felirata: falufőnökség. Később találunk még egy negyedik táblát, mely egy fodrász szalont hirdet, „coiffure prix 2.00 F”. Ránk férne, mégsem itt vágatjuk le a hajunkat. Sátrat verünk, közben két öregember érkezik, csapdával fogott sárgahátú duiker antilopot hoznak. Pillanatok alatt megnyúzzák, a bőrt ágak közé feszítik. Megvan a vacsora – reménykedünk, de nem, az megint csak főtt rizs, melyet tea és pá-

Pigmeus gyerekek. A pigmeusok amilyen kicsik termetre, olyan nagy

linka követ, az utóbbi úgymond egészségügyi célokat szolgál. Az állóképesebbek még pálmabort is isznak. Aztán mindenki elájul. Ott dőlnek el, ahol éppen az imént álltak. Minek egyáltalán kunyhót építeni? – merül fel bennünk a kérdés.

Gorillázni fogunk – könnyű ezt mondani, annál keservesebb csinálni. A nyugati síkvidéki gorilla egyedszáma ugyan meghaladja a keleti síkvidékiét, és még inkább a hegyi gorilláét, de nem könnyű rátalálni. Itt nincsenek „beetetett” gorilla családok, az

állatok nem szoktatták hozzá, hogy naponta találkozzanak egy turista csapattal. Járják a maguk útját, és ha valami gyanúsat észlelnek, pillanatok alatt elillannak. Különben kisebbek, mint a keleti rokonaik, szőrük barna, a tekintetük pedig barátságosabb. Mivel kevesebb figyelem fordult feléjük, csak az utóbbi időben tudatosult, hogy élőhelyeiket rendre felszámolják az erdőirtások során. Két legújabb vezetőnk, John és Pie „civilben” vadorzók lehetnek. Ezért is fogadtuk fel őket – ha más nem, a rosszképű fickók

majd elvezetnek a gorillákhoz. Pirogákba, egyetlen fatörzsből kivájt bödöncsónakokba szállunk. Egyforma hosszúak, keskenyek, mind tele van vízzel, és fel akar borulni. A helybeliek guggolni szoktak benne, mi urasan vízipálma szárából vágott halmon ülünk. A billegő csónakból felpillantani is alig merünk, pedig a vízről a legszebb az őserdő. A behajló fák ágain majmok hintáznak, itt-ott egy-egy óvatoss erdei antilop jön inni, suhogva rebbennek fel a szarvacsőrű madarak, miközben jégmadarak csapnak le a halakra. A nevenincs folyó csakhamar a Dja hömpölygő sárgásbarna áradatába torkollik. Utóbbi már száz-százötven méter széles, és ugyancsak sebes. A leselkedő krokodilok időnként kidugják fejüket a vízből, talán azt hiszik, megérkezett az ebéd. Meredek parton szállunk ki, négykézláb mászunk fel az agyagos oldalon. Legszívesebben az összes felszerelésünket, de leginkább a nehéz tv-állványt a vízbe hajítanánk. Hullámos vidéken járunk, fel-le, órákon keresztül. Néhol elefántösvényre bukkanunk, meglepően szűkek. Sok a tépő-vágó-szűrő növény, ruha alig marad rajtunk, mire kikeveredünk a sűrűből.

Végre letört ágakat, megrágott rügyeket, sőt – John örömmujongásban tör ki – friss ürüléket találunk. Jó helyen járunk. Aztán egy éjszakázó-fészekre bukkanunk. Megállunk, várunk. Mamao, mammaoó – John orrát befogva, nazálisan sikoltozik. Ilyen a gorillakölyök vészkiáltása – magyarázza

–, s mivel a felnőttek nem hagyják sorsukra a bajba jutott kicsiket, talán visszafordulnak. Telik az idő, már elillan az utolsó reményünk is, amikor felháborodott dörögést hallunk, és szétnyílnak a bokrok. Itt vannak hát, szerencsére nem túl közel. Pár perc az egész, de mindnyájan boldogok vagyunk.

„Hazafelé” pigmeus faluba botlunk. Csapatnyi emberke jön elénk, a nők gyorsan a fák közé bújnak, a férfiak barátságosan fogadnak. A falu közepén szárnyék, lábakon álló levéltető magasodik. Ez a templom, mi katolikusok vagyunk – magyarázza a falufőnök. A pigmeus népesség az asszimiláció felé halad, eredeti életmódjuk gyakorlása, különösen a vadászat és a nomadizálás a legtöbb helyen törvénytelen. Letelepítik őket, előbb-utóbb megtudják, hogy mit jelentenek az olyan titokzatos szavak, mint az autó, cukor, sör, rádió meg televízió, és attól kezdve egész életükben maguk is ezekre vágnak. De ezek az emberek köröttünk nemrég jöttek ki az erdő legközepéből. Házaik hasonlóak, mint amilyeneket Ekomban láttunk, de megvan a levelekből épített, jellegzetes félgömb alakú kunyhó is. A fiatal házaspár először ebben laknak, mielőtt beköltöznének egy „modern” házba. Pusztán azért is megtartják a viskókat, hogy emlékezzenek az ősökre, akik még elefántra és gorillára vadásztak. Ők már inkább boltba járnak, vagy fogadják a turistákat...

LESOTHOI Királyság

Afrika Svájca

Az Afrika Tanulmányok folyóirat támogatója a

LESOTHOI KIRÁLYSÁG
Konzuli Képviselete,
Budapest

www.lesotho.hu